

УДК 338.46(48).017 / 339.9

Рахман М.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна*

Онщенко В.С.

*магістрант економічного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна*

АНАЛІЗ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено сутність міжнародного туризму, досліджено особливості функціонування ринку туристичних послуг України. Проведено аналіз кон'юнктури ринку міжнародних туристичних послуг України за допомогою статистичних методів. Виконано структурний та динамічний аналіз основних показників туристичної діяльності за останнє десятиліття. Розраховано аналітичні та інтегральні показники, а також показано їх вплив на ефективність розвитку галузі. Запропоновано заходи щодо розвитку та покращення якості туристичних послуг.

Ключові слова: туризм, міжнародний туризм, ринок, сфера послуг, аналіз, Україна, кон'юнктура, інтегральні показники.

АННОТАЦИЯ

В статье освещена сущность международного туризма, исследованы особенности функционирования рынка туристических услуг Украины. Проведен анализ рынка международных туристических услуг Украины с помощью статистических методов. Выполнен структурный и динамический анализ основных показателей туристической деятельности за последнее десятилетие. Рассчитаны аналитические и интегральные показатели, а также показано их влияние на эффективность развития отрасли. Предложены меры по развитию и улучшению качества туристических услуг.

Ключевые слова: туризм, международный туризм, рынок, сфера услуг, анализ, Украина, конъюнктура, интегральные показатели.

ANNOTATION

The article outlines the essence of international tourism and explores the features of the functioning of the tourist services market in Ukraine. The analysis of market conditions of international tourist services of Ukraine by means of statistical methods is conducted. A structural and dynamic analysis of the main indicators of tourism activity in the last decade has been carried out, analytical and integrated indicators have been calculated and their influence on the development of the industry is shown. Measures to develop and improve the quality of tourist services are proposed.

Key words: tourism, international tourism, market, services, analysis, Ukraine, conjuncture, integral indicators.

Постановка проблеми. Як показує практика, сфера послуг, зокрема туристична сфера, є однією з найважливіших та швидкозростаючих складових світової економіки [4]. В умовах глобалізації світової економіки туризм набуває найбільш динамічного розвитку та стає одним зі впливових чинників, від яких залежать зростання економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, покращення добробуту населення. Дедалі більше країн інвестують гроші в розвиток туризму, перетворюючи сучасний туризм на основну рушійну силу соціально-економічного прогресу

через створення робочих місць та підприємств, розвиток інфраструктури та доходи від експорту послуг. У зв'язку з реформуванням економіки України, активною зовнішньоекономічною діяльністю, виходом на міжнародні ринки, зокрема на ринки туристичних послуг, виникає необхідність підвищення експортного потенціалу туристичної галузі та її конкурентоспроможності, що не є можливим без забезпечення належного регулювання діяльності у сфері туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-методологічну базу з питань дослідження туристичної діяльності в системі народногосподарського комплексу країни, пріоритетів та стратегій розвитку туризму складають роботи таких вчених, як М. Борушак, Л. Гонтаржевська, І. Зорін, Ю. Карягін, В. Квартальнов, В. Кифяк, Л. Лук'янова, А. Любіцева, М. Мальська, Г. Михайличенко, С. Ніконоров, В. Обозний, Е. Панкова, Н. Савіна, В. Смолий, В. Цибух, Г. Шевченко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте залишається досить велика кількість питань щодо особливостей сучасного ринку міжнародних послуг України та його перспектив розвитку з урахуванням сучасного стану національної економіки, виділення закономірностей та причин зміни динаміки й структури показників ринку, що дає змогу вибрати найбільш доцільні напрями розвитку цієї сфери.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в дослідженні кон'юнктури ринку міжнародних туристичних послуг України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Надання послуг є найбільш динамічною статтею зовнішньої торгівлі, а туризм – однією з найбільших ланок сфери послуг, яка з кожним роком набуває все більшого розмаху та розвитку, надаючи послуги рекреаційно-оздоровчого характеру.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про туризм» під туристичним продуктом розуміється попередньо розроблений комплекс туристичних послуг (поєднує не менше двох туристичних послуг), які реалізуються або пропонуються для

реалізації за визначеною ціною. Сам туризм є тимчасовим виїздом особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [1].

Ринок міжнародних туристичних послуг – це відкрита система відносин між суб'єктами туристичної діяльності з реалізації та придбання міжнародних туристичних послуг.

Ринок туристичних послуг України представлений у трьох напрямках:

1) надання послуг щодо організації та продажу туристичних подорожей;

2) виконання й надання послуг щодо перевозок пасажирів, розміщення в готелі, ресторанних послуг та інших, що стосуються контрагентної діяльності;

3) здійснення екскурсійної діяльності [2].

Проаналізуємо основні показники України за видами туристичної діяльності. Згідно з останніми даними статистичного бюлетеня «Туристична діяльність в Україні у 2017 році» на ринку налічувалося 3 469 одиниць суб'єктів туристичної діяльності, з яких 1 785 були юридичними особами (табл. 1) [6].

Щоб оцінити розвиток українського ринку послуг, розглянемо динаміку імпорту та експорту туристичних послуг і кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності в Україні, за останні 10 років.

Згідно з даними рис. 1 можна простежити хвилювий напрям динаміки туристичного потоку України. Отже, варто зазначити, що з 2011 року динаміка набула позитивних значень, проте у 2014 році простежується спад загальної кількості туристів, що пов'язано з неврахуванням тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції. У структурі туристичного потоку України до 2013 року частка іноземних туристів становила понад 50,0%, а у 2008 році вона досягла 62,2% (25,4 млн. осіб), проте з 2014 року їх частка не перевищувала 36,2–35,0% [6].

Кількість громадян України, що виїжджають за кордон, зростає, а у 2017 році вона досягла найвищої позначки за останнє десятиліття – 26,4 млн. осіб, що насамперед пов'язано з відсутністю робочих місць для молоді, яка в пошуках кращого життя, отримуючи освіту на батьківщині, виїздить та розвиває економіку інших країн, які мають більш стабільний та сприятливий економіко-політичний клімат.

Подорожуючи, туристи вибирають різноманітні цілі, які Державна служба статистики України поділяє на службові, ділові, навчання, дозвілля та відпочинок, лікування, спортивний туризм, спеціалізований туризм тощо [10].

Наступною буде представлена статистика за структурою туристичних подорожей за-

Рис. 1. Структура туристичного потоку України за 2007–2017 роки в динаміці, осіб
Джерело: розроблено авторами за джерелами [6; 7]

Таблиця 1

Кількість суб'єктів туристичної діяльності за видами суб'єктів на 2017 рік, одиниць

Види суб'єктів	Кількість суб'єктів			Разом
	Туроператори	Турагенти	Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	
Юридичні особи	498	1 172	73	1 743
Фізичні особи-підприємці	–	1 630	96	1 726

Джерело: розроблено авторами за джерелом [6]

лежно від мети за кількістю осіб станом на 2017 рік. Подана структура налічує п'ять основних вище перерахованих напрямів, що притаманні українському ринку туристичних послуг. У структурі виїзного потоку громадян України у 2017 році 63% громадян виїжджали за кордон з метою дозвілля та відпочинку, 34% припадають на службові поїздки, а лише близько 1,0% припадає на спеціалізований, спортивний туризм та лікування. Найменша кількість осіб у 2017 році подорожувала з метою спортивного туризму (1 079 осіб) (рис. 2) [10].

У 2017 році 9 782 іноземні туристи, або 58% в'їзного туристичного потоку, подорожували з метою дозвілля та відпочинку; 14% та 13% іноземних туристів приїжджали з метою лікування та службової поїздки відповідно (рис. 3) [10].

У структурі зовнішньої торгівлі туристичними послугами експорт скоротився майже в 2 рази, а саме з 51,9% у 2008–2010 роках до 25–27% у 2014–2017 роках, з очевидною перевагою імпорту та зростанням від'ємного балансу за статтею подорожі з 17 млрд. дол. США у 2012 році до 525,1 млрд. дол. США у 2017 році (рис. 4).

Протягом 2014–2016 років мали місце негативні тенденції щодо розвитку туризму, а саме спостерігався спад в'їзного туристичного потоку, що пов'язано з територіальними, політичними змінами та різким зростом валютного курсу.

В експорті та імпорті міжнародних туристичних послуг України перше місце посідають представники Азіатського континенту з часткою у 32% та 52% відповідно. Стосовно екс-

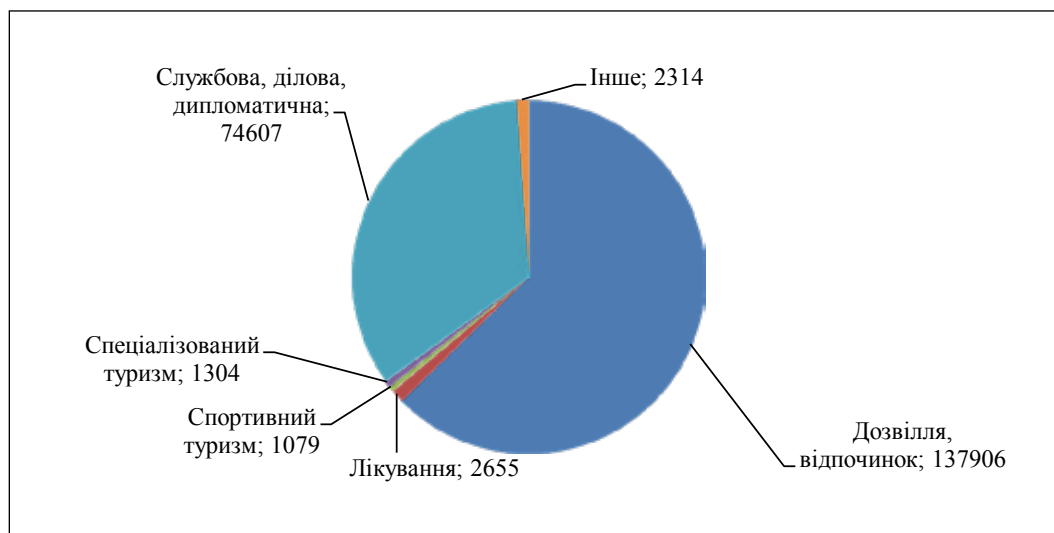

Рис. 2. Структура виїзного потоку громадян України за метою подорожей у 2017 році, осіб
Джерело: розроблено авторами за джерелом [10]

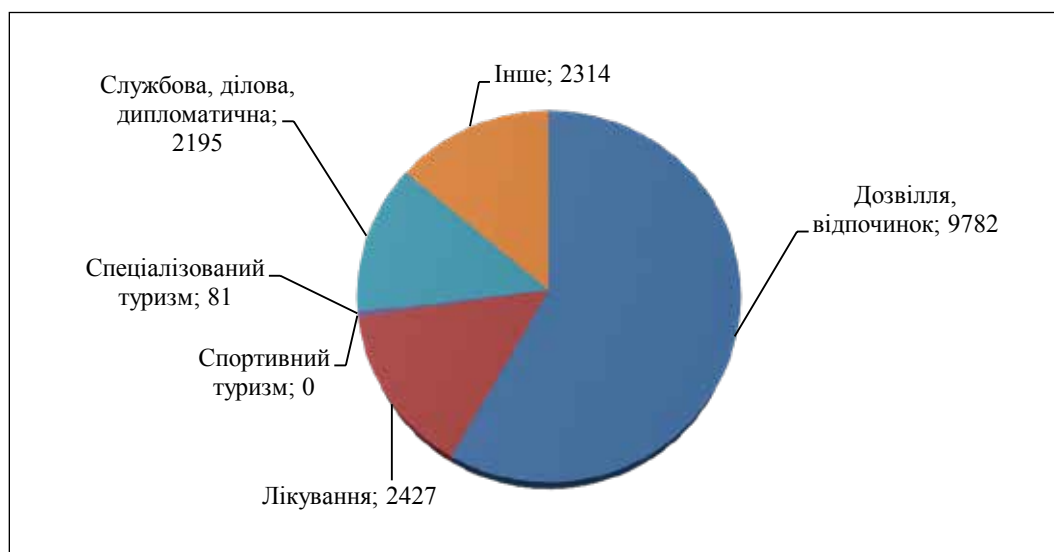

Рис. 3. Структура в'їзного потоку громадян України за метою подорожей у 2017 році, осіб
Джерело: розроблено авторами за джерелом [10]

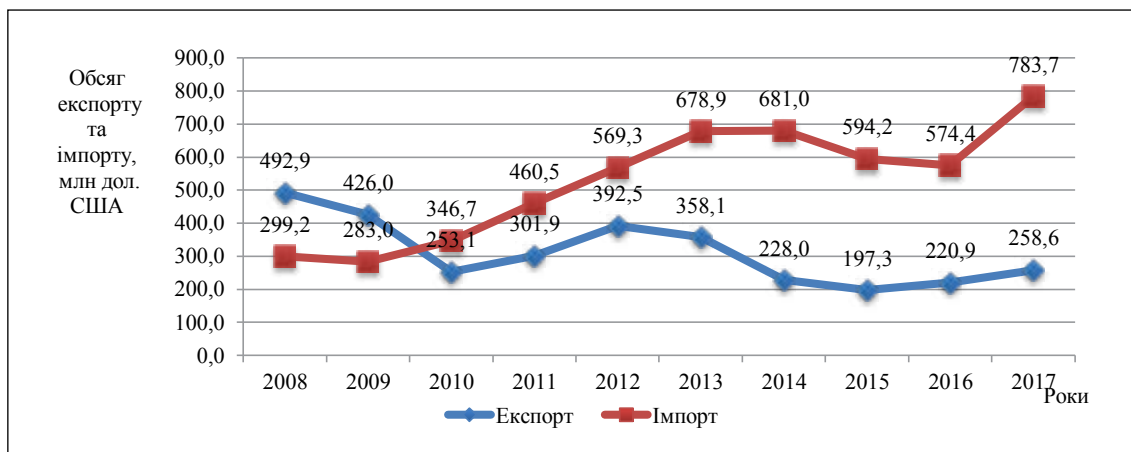

Рис. 4. Динаміка експорту-імпорту туристичних послуг України за 2008–2017 роки, млн. дол. США

Джерело: побудовано авторами за джерелом [10]

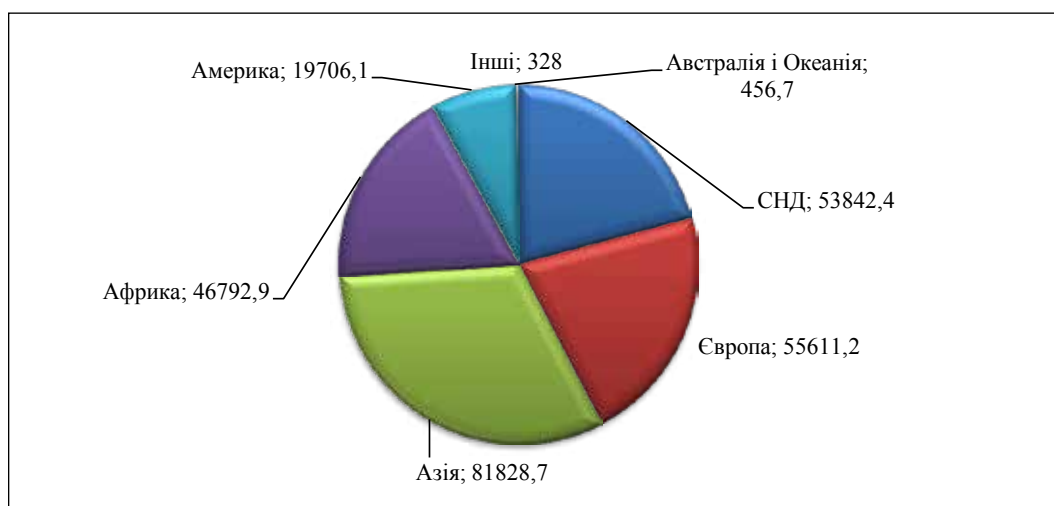

Рис. 5. Структура експорту міжнародних туристичних послуг країнами світу за 2017 рік, тис. дол. США

Джерело: розроблено авторами за джерелом [10]

порту, то друге місце посідають представники країн Європи та СНД з частками у 21%, третє – представники Африканського континенту з часткою у 18% (рис. 5).

В географічній структурі імпорту країни Європи займають 35% а Африканські країни – 7%, посідаючи друге та третє місця відповідно, а представники країн СНД займають лише 2,5% загального імпорту туристичних послуг України (рис. 6) [10].

Додатне сальдо двосторонньої торгівлі туристичними послугами України було з країнами СНД, Америкою, а також Австралією і Океанією.

Визначення та регулювання найважливіших макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни, виявлення тенденцій та чинників, які впливають на їхню величину, є важливими завданнями теорії та практики господарювання [5]. Тому функціонування економіки країни як цілісної системи

оцінюють на основі чітко визначених показників, які дають можливість оцінити її динаміку. За останні три роки темпи зросту мають позитивну динаміку (рис. 7).

Так, однією зі сприятливих умов розвитку туризму в Україні стало прийняття безвізового режиму з країнами ЄС, туристичний ринок поступово відновлюється після кризи 2014 року, а українці починають підкорювати Європу, Туреччина ж і Єгипет змагаються за лідерство у сфері туризму. 2017 рік можна з упевненістю назвати роком розвитку туризму в Україні: потік стрімко збільшився, а кількість реалізованих путівок, згідно з даними Держкомстату, збільшилась на 36%. Розраховано інтегральні показники міжнародних туристичних послуг України за 2010–2016 роки. Отримані дані наведено в табл. 2.

З отриманих даних можна побачити, що в динаміці спостерігаються помітні негативні зрушення, останні показники мають негатив-

ну динаміку. Спостерігається зростання балансу. Також бачимо певне коливання в динаміці структури експорту та імпорту, хоча очевидним є переважання імпорту.

Виведенню туризму України на якісно кращий рівень мають сприяти PR компанії наших туристичних об'єктів, адже багато туристів, можливо, навіть не знають, що в комплексі може запропонувати їм Україна; популяризація вітчизняних курортів серед українців та

іноземців; організація в Україні конференцій та з'їздів іноземних туроператорів; створення якісної нормативної бази для залучення інвестицій. Необхідно популяризувати та робити особливий акцент на унікальності національної кухні, українських традицій та природно-архітектурних цінностях, проводити міжнародні турніри, конкурси й фестивалі, шукати новаторські прояви в туристичній сфері саме нашої батьківщини.

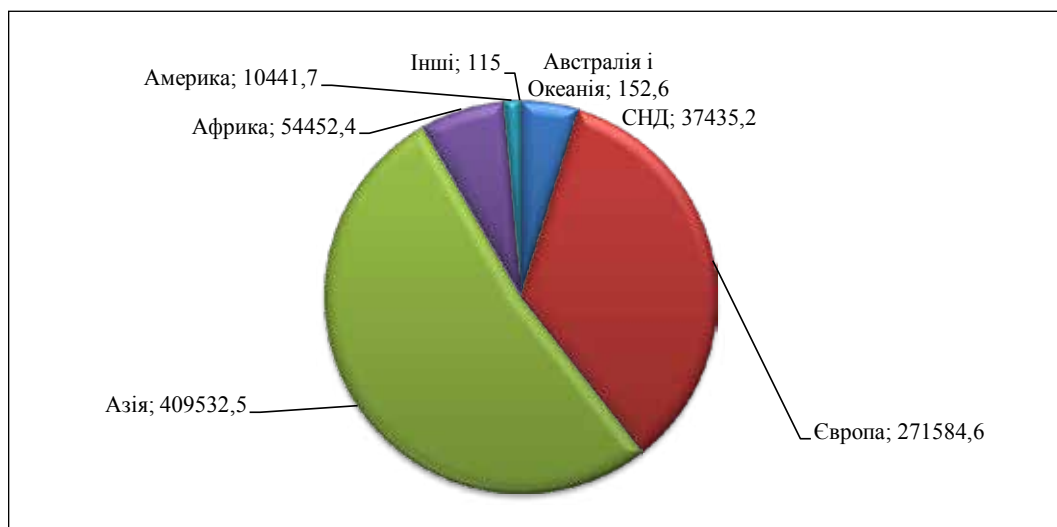

Рис. 6. Структура імпорту міжнародних туристичних послуг країнами світу за 2017 рік, тис. дол. США

Джерело: розроблено авторами за джерелом [10]

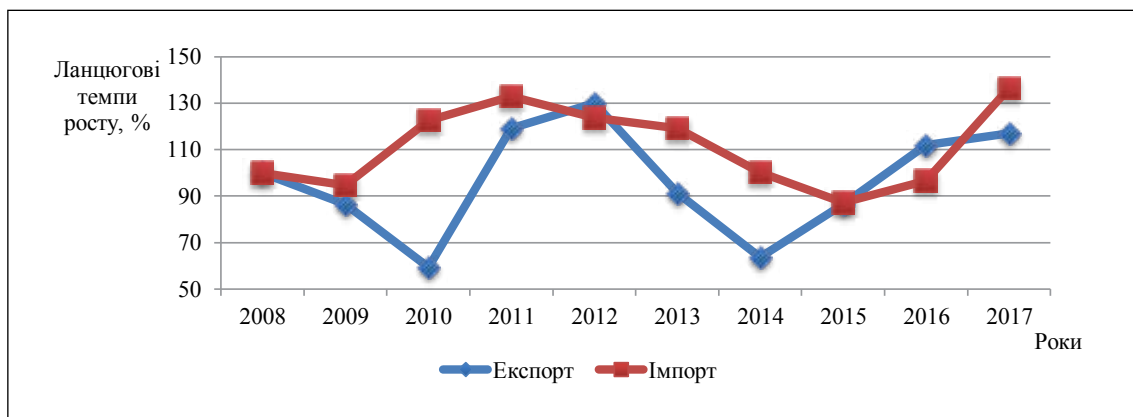

Рис. 7. Графічне зображення ланцюгових темпів росту експорту та імпорту міжнародних туристичних послуг України за 2008–2017 роки, %

Таблиця 2

Інтегральні показники зовнішньоекономічної діяльності України у сфері міжнародних туристичних послуг за 2010–2016 роки

Показники	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Зовнішньоторговельний обіг, млн. дол. США	725,7	917,5	1127,2	1234,0	909,0	798,5	795,3
Експорт, %	52,4	49,6	49,2	43,6	25,1	25,2	27,8
Імпорт, %	47,6	50,4	50,8	56,4	74,9	74,8	72,2
Експортне покриття імпорту, %	110,3	98,4	97,0	77,4	33,5	33,6	38,5

Джерело: розроблено авторами за джерелом [6]

Висновки. В результаті проведеного аналізу ринку міжнародних туристичних послуг України можна зробити висновок, що туристична галузь має важливе економічне й соціальне значення для нашої держави. Розвиток туризму сприятиме створенню нових робочих місць та отриманню додаткових надходжень до бюджету, що сприятиме як зростанню добробуту населення, так і покращенню життя в країні загалом.

Укріплення позицій України на світовому туристичному ринку є можливим за умов створення національного конкурентоздатного туристичного продукту, іміджу країни/регіону, прийняття дострокової стратегії та виконання політики стійкого розвитку щодо вирішення нагальних проблем [3]:

- забезпечення безпеки перебування іноземних громадян;
- використання інформаційних технологій для просування туристичного продукту, задоволення потреб споживачів та вдосконалення менеджменту й маркетингу ЗЕД у туризмі;
 - вдосконалення законодавства;
 - оновлення інфраструктури, підвищення кваліфікаційного рівня наявного персоналу, навчання нових кадрів;
 - вирішення транспортної проблеми;
 - подолання політичної кризи, що дасть змогу туристичному ринку України перейти на новий, вищий ступінь.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про туризм: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-8>.

2. Шевченко Г. Перспективи європейської інтеграції ринку туристичних послуг України. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23. С. 124–130.
3. Рахман М., Євтушенко В., Мангушев Д.В. Вплив міжнародного туризму на економічний розвиток та імідж окремої країни. Проблеми економіки. 2017. № 2. С. 26–34.
4. Мангушев Д. Услуги как индикатор роста макроэкономических показателей стран. Бизнес-Информ. 2014. № 2. С. 87–91.
5. Аксьоненко К., Тарасова К. Статистичний аналіз ринку туристичних послуг України. 2017. Вип. 3. С. 145–149.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL: <http://www.mtu.gov.ua>.

REFERENCES:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On tourism", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/124-8>.
2. Shevchenko H. (2013), "Prospects of European Integration of Ukrainian Tourist Market", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23, pp. 124–130.
3. Rahman M., Yevtushenko V., Mangushev D. (2017) "Impact of International Tourism on Economic Development and the Image of an Individual Country", *Problems of the economy*, no. 2, pp. 26–34.
4. Mangoshev D. (2014), "Services as an Indicator of the Growth of Macroeconomic Indicators of Countries", *Business-Inform*, no. 2, pp. 87–91.
5. Aksonenko K., Tarasova K. (2017), "Statistical analysis of the development of tourism in Ukraine", vol. 3, pp. 145–149.
6. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Official site of the Ministry of Infrastructure of Ukraine (2018), available at: <http://www.mtu.gov.ua>.

Rakhman M.S.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Marketing
and Management of Foreign Economic Activity,
V.N. Karazin Kharkiv National University*

Onischenko V.S.

*Graduate Student of Economic Faculty,
V.N. Karazin Kharkiv National University*

ANALYSIS OF UKRAINE'S INTERNATIONAL TRAVEL SERVICES MARKET CONDITIONS

The article outlines the essence of international tourism and explores the features of the functioning of the tourist services market in Ukraine. The purpose of this article is to study the state of the market for international tourism of Ukraine for the comprehensive assessment of the tourist flows of the country and identify its shortcomings and future development prospects.

It is determined that in the conditions of globalization of the world economy, tourism becomes the most dynamic development and becomes one of the influential factors, on which the growth of the economy depends, as well as an increase of competitiveness of the country in world markets, improvement of the welfare of the population.

The analysis of the current state of the market for international tourist services of Ukraine with the help of statistical methods is carried out. A structural and dynamic analysis of the main indicators of tourism activity in the last decade is carried out, analytical and integrated indicators are calculated, and their influence on the development of the industry is shown.

The analysed pace of development of the tourist industry of Ukraine has shown that Ukraine focuses on the development of "inbound tourism". In the geographical structure, the positive balance of trade in international tourist services of Ukraine was only with the CIS countries.

The positive impact on the development of tourism in Ukraine, as a result of the adoption of a visa-free regime with EU countries, as a consequence of the gradual restoration of the tourism market after the 2014 crisis, has shown a significant increase in the flow of travel. In integral indicators, there is an increase in the balance, fluctuations in the dynamics of the structure of exports and imports, the apparent predominance of imports. Considered the expediency of directing the sector development industry to Ukrainian tourism and the economic benefits of a long-term investment strategy in the infrastructure of our country for the ease of licensing revenue from travel agencies that send travellers abroad.

It is concluded that the development of international tourism in Ukraine, its transformation into a source of significant and stable budget revenues, as well as an increase in the tourist image of Ukraine, require from our country the development of an appropriate regulatory framework, an active state policy, and the concerted actions of all state and local government bodies on issues tourism, creation of rebranding and PR of innovative competitive tourism product, along with radical changes of tourism infrastructure.